

Το ορατό χέρι του κράτους

► Από **ΤΟΝ ΘΑΝΑΣΗ ΠΑΛΚΕΤΣΗ**

Κυριαρχεί στις μέρες μας η ιδέα ότι ο «γραφειοκρατικός» δημόσιος τομέας εμποδίζει την ανάπτυξη ενός «δυναμικού» ιδιωτικού τομέα της οικονομίας. Η Mariana Mazzucato, καθηγήτρια Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Σάσεξ, υποστηρίζει αντίθετα ότι, αν δεν υπάρχει ένας δυναμικός δημόσιος τομέας είναι αδύνατο να επιτευχθεί η ανάπτυξη στον ιδιωτικό τομέα. Στο βιβλίο της «Το επιχειρηματικό κράτος», που κυκλοφόρησε πρόσφατα και στη γλώσσα μας (εκδόσεις «Κριτική», εισαγωγή-επιμέλεια: Γιάννης Καλογύρου, μετάφραση: Πέτρος Παπαζαχαρίου), η Ματσουκάτο καταδεικνύει ότι πίσω από τους μεγάλους κύκλους τεχνολογικής ανανέωσης, που μετασχηματίζουν τη σύγχρονη οικονομία, συναντάμε την ενεργητική παρέμβαση του κράτους. Η ακόλουθη συνέντευξη της Ματσουκάτο δημοσιεύτηκε στην ιταλική εφημερίδα *Cotiere della Sera*.

• **Συνήθως σκεφτόμαστε ότι η ιδιωτική επιχείρηση είναι μια ανανεωτική δύναμη και ότι το κράτος είναι μια δύναμη αδράνειας, καθώς είναι υπερβολικά μεγάλο και βαρύ ώστε να λειτουργεί ως κινητήριος μοχλός.**

Και όμως αυτοί οι ισχυρισμοί είναι μόνον το αποτέλεσμα ιδεολογικών τοποθετήσεων και όχι γεγονότων.

• **Εσείς απαριθμείτε έναν αρκετά μεγάλο αριθμό μύθων που πρέπει να διαψευστούν.**

Ο κυριότερος είναι ότι το κράτος οφείλει μόνον να «διορθώνει» τις αποτυχίες του συστήματος της αγοράς. Για παράδειγμα: να επενδύει στη βασική έρευνα. Στην πραγματικότητα, περιοχές όπως η Σίλικον Βάλεϊ γνώρισαν σε δράση το ορατό χέρι του κράτους κατά μήκος ολόκληρης της αλυσίδας της ανανεώσης: βασική έρευνα, εφαρμοσμένη έρευνα, αλλά και χρηματοδότηση για τις ίδιες τις επιχειρήσεις, δεδομένου ότι το επιχειρηματικό κεφάλαιο θέλει κέρδη σε τρία χρόνια, ενώ η ανάλυση απαιτεί 15 έως 20 χρόνια για να παράγει κέρδη. Στο βιβλίο μου αποδομώ και τον μύθο της μικρής επιχείρησης. Αυτό που μετράει δεν είναι η διάσταση, αλλά ο βαθμός στον οποίο η επιχείρηση (μικρή, μεσαία και μεγάλη) επιθυμεί και είναι ικανή να επενδύσει στη μακρά περίοδο και σε τομείς όπως το ανθρώπινο κεφάλαιο, η έρευνα και η ανάπτυξη. Συχνά αυτά η «επιθυμία» έρχεται μόνον αφού το κράτος αναλάβει τον μεγαλύτερο κίνδυνο. Αυτό σημαίνει ότι το κράτος δημιουργεί αγορά και όχι μόνον τη διορθώνει.

• **Να εκσυγχρονίσουμε και να μειώσουμε τη γραφειοκρατία: αυτό δεν πρέπει να κάνουμε;**

Ο εκσυγχρονισμός της γραφειοκρατίας δεν αρκεί, δεν θα αρκέσει διόλου για να πετύχουμε την επανεκκίνηση της οικονομίας. Υπάρχουν χώρες όπως η Κόστα Ρίκα, όπου σχεδόν δεν υπάρχει το βάρος του κράτους, και οι οποίες αναπτύσσονται λίγο. Πολλές κυβερνήσεις αναρωτιούνται πώς να αυξή-

σουν την παραγωγικότητα και την ανανέωση. Οι μελέτες μου προμηθεύουν γενικές κατευθύνσεις για τον προσδιορισμό των πιο αποτελεσματικών πολιτικών. Η Ευρώπη βλέπει συχνά τις Ηνωμένες Πολιτείες με φθόνο, αλλά δεν έχει κατανοήσει τον πελώριο ρόλο που έπαιξε το κράτος στη Σίλικον Βάλεϊ. Υπάρχει πράγματι ένα επιχειρηματικό και ανανεωτικό κράτος πίσω από τον αλγόριθμο της Google και πίσω από την τεχνολογία του iPhone, όπως και πίσω από την ανάπτυξη της Πράσινης Οικονομίας, των ναυτεχνολογιών και της φαρμακευτικής βιομηχανίας. Το ζητούμενο δεν είναι να έχουμε δημόσια βιομηχανία ή κρατικές επιχειρήσεις. Αντίθετα, το ζητούμενο είναι να γίνουν μεγάλες επενδύσεις στην έρευνα, των οποίων το ρίσκο κανείς ιδιώτης επιχειρηματίας δεν θα μπορούσε ποτέ να αναλάβει.

• **Ο Στιβ Τζομπς παρακινούσε τους νέους «Stay hungry, stay foolish» («μείνετε πεινασμένοι, διατηρήστε την τρέλα σας»). Δεν αρκούν οι ανανεωτές ιδιότητες;**

Προκειμένου η οικονομία να μπορεί να ανακάμψει, το κράτος είναι αυτό που πρέπει να μείνει hungry and foolish, να διαβεί ένα όραμα και να αναλάβει μίαν αποστολή. Εξω αναλύσει διάφορες περιπτώσεις και τα εμπειρικά δεδομένα περιγράφουν μια κατάσταση αντίθετη με όσα νομίζουμε. Ο ιδιωτικός τομέας γίνεται αρκετά τολμηρός μόνον αφού προηγουμένως το κράτος έχει θάρραλέα κάνει μακρόπνοες επενδύσεις υψηλού ρίσκου. Κανείς ιδιώτης δεν θα μπορούσε να αναλάβει ένα τέτοιο εγχείρημα. Όλες οι αμερικανικές κυβερνήσεις, όχι μόνον εκείνες των Δημοκρατικών αλλά και εκείνες των Ρεπουμπλικανών, από τον Αϊζενχάουερ ως τον Μπους, παρενέβησαν, και είναι γι' αυτό τον λόγο που οι Ηνωμένες Πολιτείες μπόρεσαν να επανεκκινήσουν την οικονομία τους. Εκείνες οι περιοχές και εκείνες οι χώρες που είχαν επιτυχίες στην επίδοξη μη ανάπτυξη καθυποχόμενες από την ανανέωση επισωφελήθηκαν από πολιτικές που δεν διστάζω να τις χαρακτηρίσω οραματικές, προσανατολισμέ-

νες σε μίαν αποστολή, όπως το να στείλουν τον άνθρωπο στη Σελήνη ή να αντιμετωπίσουν προβλήματα όπως η κλιματική αλλαγή και η πληθυσμιακή υπερπληθυσμολογία.

• **Με δυο λόγια, σε ό,τι αφορά την Ιταλία η κυβέρνηση Ρέντι έχει προειδοποιηθεί. Ποιος βρα άμους συγκεκριμένα στα διάφορα κράτη;**

Οι κρατικές υπηρεσίες όπως η αμερικανική DARPA (Υπηρεσία Προηγμένης Έρευνας Αμυντικών Σχεδίων, που είναι επιφορτισμένη με την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών για στρατιωτική χρήση), το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας (με επενδύσεις 32 δισεκατομμύρια δολάρια τον χρόνο) ή στην Κίνα η Αναπτυξιακή Τράπεζα της Κίνας. Μία από τις πιο μεγάλες προκλήσεις είναι το πώς θα προσελκυστούν τα καλύτερα «ταλέντα» στον δημόσιο τομέα. Αυτό δεν είναι μόνον ένα αποτέλεσμα αβδουκρατίας. Είναι και μια συνέπεια της ικανότητας να καταστήσουμε το κράτος έναν χώρο οραματισμού – και να το προσανατολίσουμε στην εκπλήρωση μιας αποστολής –, όπου οι καλύτεροι επιστήμονες θα θεωρούν τιμή τους να εργάζονται. Ο δημόσιος τομέας, για παράδειγμα στις ΗΠΑ, είναι τόσο ελκυστικός με την έννοια της «αποστολής» που καλείται να εκπληρωθεί, ώστε να παρακινεί νομπελίστες να τον υπηρετούν, μολονότι οι μισθοί

που δίνει δεν συγκρίνονται με εκείνους του ιδιωτικού τομέα.

• **Η αναφορά στις Ηνωμένες Πολιτείες καταδεικνύει ότι υπάρχει και ένας άλλος μύθος, εκείνος των ΗΠΑ με ένα «αδύναμο» κράτος;**

Ναι, μπορεί να φανεί παράδοξο, καθώς η εικόνα που έχουμε είναι εκείνη μιας Ευρώπης με κρατισμό και μιας Αμερικής πρακτικά χωρίς κράτος. Ωστόσο δεν είναι καθόλου έτσι, αφού οι ΗΠΑ έχουν παράδοση περισσότερο κράτος από τις ευρωπαϊκές χώρες. Και τα στοιχεία του ΟΟΣΑ μάς δείχνουν ότι δαπανούν περισσότερο με τρόπο άμεσο και λιγότερο μέσω φορολογικών κινήτρων.

• **Περισσότερο κράτος και περισσότερη αγορά;**

Ναι, το κράτος κατορθώνει να αναλαμβάνει μελλοντικούς κινδύνους όπως κανείς άλλος δεν μπορεί να το κάνει, και γι' αυτό, όπως υποστήριξε ο Κέινς, οφείλει να το κάνει. Φυσικά πρέπει να έχει τους πόρους για να μπορεί να το κάνει. Οι χρηματοδοτήσεις μπορεί να προέρχονται από τη φορολογία (πράγμα που δεν είναι πάντοτε εύκολο), από την Κεντρική Τράπεζα (με τη δημιουργία χρήματος), αλλά και μέσω μηχανισμών όπου το κράτος κρατάει ένα μέρος των εσόδων που χρησιμοποιούνται για να καλύπτονται ορισμένες απώλειες ή για να χρηματοδοτείται ο προεκχής γύρος επενδύσεων. Όπως κάνουν στο Ισραήλ και στη Φινλανδία. Είναι σωστό η Tesla Motors του Ελον Μασκ να έχει πάρει 500 εκατομμύρια δολάρια δάνειο εγγυημένο από τον Ομπάμα, με όλα τα κέρδη της ιδιωτικοποιημένα; Αν είχε πάει άσχημα, ποιος θα είχε πληρώσει; Γι' αυτό εσήλω στο βιβλίο μου διάφορους μηχανισμούς που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για να δημιουργηθεί μια ανάπτυξη όχι μόνον πιο «έξυπνη» αλλά και πιο «περισπαστική». Το να μην παραδεχόμαστε ότι το κράτος είναι μια από τις πιο ανανεωτικές και επιχειρηματικές δυνάμεις σήμερα έχει ως αποτέλεσμα να κοινωνικοποιείται το ρίσκο και όχι τα κέρδη.